Nikodinovska, R. - Ivanovska-Naskova, R. - Poetot i lingvistot Nulo Minisi za poetot i lingvistot B. Koneski, *Blaže Koneski i makedonskiot jazik, literatura i kultura*, Filološki fakultet 'Blaže Koneski', 2012, pp. 651-658.

Радица Никодиновска
Руска Ивановска-Наскова

ПОЕТОТ И ЛИНГВИСТОТ НУЛО МИНИСИ ЗА ПОЕТОТ И ЛИНГВИСТОТ БЛАЖЕ КОНЕСКИ

Во 2007 година во издание на МАНУ е објавена книгата *Блаже Конески: поет и граматичар* од Нуло Миниси. Овој лингвист, поет, книжевен критичар, долгогодишен ректор на Универзитетот „Ориентале" во Неапол, надворешен член на МАНУ и искрен вљубеник во македонскиот јазик, се осврнува на делото на својот драг колега и пријател Конески. Станува збор за исклучителен труд, единствен од ваков вид напишан од странски автор за Конески. Книгата, чиј преведувач е еден од авторите на ова излагање, Радица Никодиновска, претставува опстојна и темелна студија за капиталното дело на Конески, *Граматиката на македонскиот литературен јазик*. Миниси, и самиот поет и лингвист, низ еден исклучително густ, стручен и длабок дискурс, кој не остава простор за одмор ниту за читателот, а уште помалку за преведувачот, ја образложува својата теза дека токму поетската интуиција му помогнала на Конески да ги донесе клучните одлуки во конципирањето на Граматиката на македонскиот литературен јазик.

Оваа идеја, претставена изолирано и извадена од нејзиното природно лежиште некој би можел да ја протолкува површно и погрешно како тврдење дека главните лингвистички трудови на Конески се плод на Конески – поетот. Никој, а особено таков познавач на делото на Конески каков што е Миниси, не би стоел зад такво тврдење. Веднаш кога ќе ја отвориме Граматиката на македонскиот јазик, пред нас се исправа ерудитот Конески кој вредно ги чита старите ракописи, минуциозно бележи податоци од разни студии, неуморно се инспирира од народната, но и од свежата македонска литература. Тоа е Конески – лингвистот. Сето тоа го има предвид Миниси. Сепак, според него, главните заклучоци во врска со особеностите на македонскиот јазик, клучните резови ги прави сечилото на Конески – поетот. Како го објаснува тоа Миниси? Или, ако сакаме да го воопштиме прашањето, каква е врската која, според Миниси, постои меѓу науката и поезијата во делото на Конески?

Во обидот да дадеме одговор на овие прашања, ќе се осврнеме на погледите на Миниси, претставени во неговата студија, но и на размис-

лувањата на Конески за врската меѓу науката и книжевноста, изложени во есеите: „Еден опит“ (1990a), „Архитектонскиот принцип“ (1990b) и „За македонската литература“ (1990c), во кои се има впечаток дека Конески остава простор за едно вакво толкување на биномот поет и лингвист.

Во нашата потрага по одговорите ќе го земеме како појдовна точка поимот „поетска интуиција“. Што се подразбира под поимот „интуиција“ и каква е нејзината улога во поетското творење? Миниси, во својата студија, не се задржува на нејзиното расветлување од овој аспект. Размисли за природата на овој феномен наоѓаме, пак, кај Конески кога говори за неговото поетско искуство или, како што тој го нарекува, „поетски опит“:

> *„Повеќе пати сум говорел за откривањето на песната, за тоа дека песната повеќе ја откриваме отколку што ја пишуваме. ....за мене лично сето почна од едно реално доживување, од еден вид чувствена сензација. По извонредно лесната импровизација на некои текстови („Тешкото“, „Стерна“ и др.) одеднаш бев обземен од чувство дека јас песната всушност не ја пишувам, ами ја откривам. Веднаш се јави во мене мислата дека не е можно да сум јас првиот што доживеал таква сензација и, потоа, дека целата појава бара рационално објаснување.“* (1990a: 256-257)

И самиот Конески, во својата потрага по примери на поети и уметници со слично искуство, го препознава ова чувство во описот на големиот Микеланџело кој вели дека скулптурите суштествуваат во самиот необработен камен и дека задачата на скулпторот е да ги „ослободи“ и да им даде живот (1990a: 259). Но, истовремено, на Конески му е совршено јасно дека на самиот чин на откривање на песната му претходи една друга етапа која се одвива во самиот поет и во колективот, фаза на акумулирање, вриење и зреење на идеите, на содржините и на самиот јазик која кулминира во создавањето на песната. Тоа е рацио-налното објаснување до кое доаѓа Конески:

> *Тешко е да се претстави, а камоли да се прикаже, сложеноста на една таква јазикотворечка лабораторија. Од комбинирањето на идеите, од вкрстувањето на содржините се оди до ситни подробности во поврзувањето на фонетскиот и лексичкиот материјал, – сето тоа сообразно со потребата за искажување на колективот и авторот во дадено време, која во еден миг како до фокус доведува до откривањето на песната.* (1990a: 258)

Во тој чин на фокусирање, на изострување на погледот, на вдахновување кој се случува во самиот поет, токму во тој миг прозвучува песната. Таа е спој на сите елементи за кои зборува Конески: во неа секој

глас, секој збор, секоја идеја има точно утвредено место и сè е во хармонија. Интуицијата е насетување, откривање на овој совршен склоп на елементи. Според Конески, за да стане збор за вистинска песна, а не за експеримент, поетот мора да ја запише точната низа на гласови и зборови. Нема простор за компромис, нема простор за случаен избор во вистинската уметност. Поетската интуиција го подразбира токму тоа: поетот насетува и повлекува рез издвојувајќи ја единствената песна од сите можни комбинации на јазикотворечката лабораторија за која Конески говори. Значи, интуицијата е насетување, откривање кое оди длабоко до суштината на нештата.

Природно, имајќи ја предвид темата на ова излагање, се навраќаме на основниот проблем: врската меѓу вака дефинираната поетска интуиција и лингвистичката активност на Конески. Се префрлуваме на студијата на Миниси и ги бараме оние елементи кои ја поткрепуваат тезата на овој италијански лингвист, јасно формулирана во следниот негов цитат:

> ...*Конески беше голем македонски лингвист и голем македонски поет. Лингвистите треба да научат: јазикот треба да се сфати со интуиција, не на лингвист, туку на поет, меѓутоа и на многу вреден работник. Да ја напишеше македонската граматика некој друг, ќе немавме македонска граматика – ќе имавме сосема спротивна граматика, според некои теории од генералната и деформираната реторика, според шеми од латинската или од француската граматика. Конески, со интуицијата на уметник и со интелигенција на лингвист, знаеше да му го даде на македонскиот јазик неговиот вистински изглед.*
>
> (цит. во Поговорот на Т. Стаматоски на книгата од Н. Миниси *Блаже Конески – поет и граматичар*, 2008 : 92)

Кои се пак тие особености кои, според Конески, му го даваат „вистинскиот изглед“ на македонскиот јазик? Миниси прави опсежна и темелна анализа на *Граматиката*, на нејзината архитектура и на нејзините основни елементи за да дојде до одговорот на ова прашање. Интересна е перспективата од која Миниси ѝ приоѓа на Граматиката: најнапред, од аспект на лингвист со многу широки типолошки познавања, но и од аспект на лингвист чиј мајчин јазик е италијанскиот кој, како што е познато, во својот развој се оддалечува од својот латински корен. Имајќи го предвид ова, разбирливо е зошто Миниси ги разгледува одлуките на Конески низ една типолошка призма и зошто си ја поставува задачата да ги идентификува оние особености на македонскиот јазик кои му го даваат неговиот вистински идентитет: од една страна оние кои се типични за словенските јазици, а од друга страна оние кои укажуваат на тоа дека македонскиот јазик, во одредени аспекти, отклонува од својата словенска матрица.

Ќе се осврнеме накусо токму на последниве одлики на македонскиот јазик кои Конески јасно ги формулира и образложува во *Граматиката* и во *Историјата*, а Миниси ги издвојува и претставува во својата студија. На фонетско рамниште истакнати се следните појави: целосно губење на опозицијата тврди и меки вокали, исклучително периферниот вокализам, фиксниот акцент, возобновување на палаталните оклузиви. Од морфолошки аспект централно место зазема појавата на изразување на синтаксичките функции во реченицата не со морфолошки, ами со лексички средства, потоа тројниот определен член, опозицијата определени-неопределени глаголи за која Миниси тврди дека претставува единствен случај во индоевропските јазици. Покрај овие особини, Миниси се задржува и на ред други фонетски и морфолошки решенија во нормирањето на македонскиот јазик, а во завршниот дел на книгата упатува и на посебноста на македонската лексика и потребата за нејзино подлабоко етимолошко расветлување.

Но, генијалноста на Конески, Миниси ја гледа и во тоа што, за разлика од граматичарите, кои се движат свртени наназад и ја сметаат сегашноста како нешто статично и се обидуваат да ги комбинираат нејзините разнолични признаци во едно наметнато единство, тие не се во состојба да го надминат она што го наоѓаат пред себе, се поттикнуваат со реминисценции од минатото, се заплеткуваат во доктрината:

„*Но не и Конески. Она што го движи е жарта и цврстата убеденост. Тој не се врти назад. Сегашноста, за него, не е статичност која треба да се организира. Неговата визија е отворена кон иднината, минатото и сегашноста не се пречка, туку му служат како материјал за обликување. Воведен во науката, Конески го користи своето стекнато образование, но не бара решенија во лингвистиката. Учен, Конески ја користи доктрината како инструмент а не како упатство, додека својата идеја за јазикот ја обликува без теориски предрасуди и без однапред дефинирани апстракции. Основоположниците на нов јазичен систем го дефинираат него за да го ставаат во рамки, за да му дадат обврзувачки правила со цел да утврдат однесувања во кои ќе ја фиксираат и иднината...*“ (2007: 14).

Самиот Конески, кога размислува за тоа како дошол до некои од овие сознанија за македонскиот јазик, вели дека во еден миг, кога работел на *Историјата на македонскиот јазик*, увидел поврзаност меѓу одредени појави кои ги сретнал во текстовите што ги проучувал (1990b: 306). Во друга прилика, пак, во есејот „За македонската литература“ тој се осврнува на улогата на литературата во овој процес на осознавање на јазикот. Имено, Конески говори за заемната спрега меѓу два паралелни процеси кои течат во времето кога тој ја пишува Граматиката: зреење на маке-

донската литература и формирање на македонскиот литературен јазик. Конески, како поет и лингвист, ја пронаоѓа таа врска во едно заедничко чувство кое го споделуваат македонските поети и писатели во тој период, опишано од Конески со следните зборови: *„Тоа е чувство на интимен допир со јазичната материја, чувство на податливост на јазикот, би рекол дури- на онаа галовност на говорот што нè обзема во својата полнота"* (1990с: 243). Основна задача, според Конески, која му претстои на македонското литературното творештво што зрее, не е врзана за содржината, ами за *„постигање на спомена тото чувство на полнота и податливост на јазичната материја"* (1990с: 244). Македонскиот ноет и писател во тој период, значи, го опипува, го осознава, го шири јазикот.

Јасно е сега како Конески-поетот нежно, но сигурно, ја напипува сушноста на македонскиот јазик и ја открива неговата основна артерија која ја сеќава насекаде: во народната поезија, во фиданките на современата книжевност, во македонските говори. Нејзината природа е типолошка. Македонскиот јазик е словенски јазик, но тој истовремено отклонува од својата база развивајќи, под влијание на балканската средина, особини кои се разликуваат од неговиот словенски корен. И нам, читајќи ја книгата на Миниси, нѝ станува јасно како Конески, додека ја пишува *Граматиката*, од ерудит, лингвист, научник – станува поет. Нема колебање кај Конески. Тој ја „открива" граматиката. Онаа граматика, која и покрај неговите скромни воведни коментари дека треба да се доработува, во тоа време и во тој контекст прозвучува како песна. Конески-поетот му дава глас на македонскиот јазик. Миниси, впрочем, многу остроумно ќе го регистрира тоа:

> *Конески, човек од науката, ја отфрла затворената концепција на лингвистите и се зафаќа со разгледување на проблемите на јазикот, во сите негови правописни и граматички особености, со жар и со интуиција на писател.* (2007 : 15)

Според Миниси, токму креативниот и отворен ум на поетот Конески е тој што ќе му ги отвори јазичните хоризонти на граматичарот Конески:

> *Ретко, дури и тогаш кога една нова нација го создава својот идентитет преку развивање на еден дамнешен јазик, една стандардизација не била толку отворена, толку проектирана кон иднината (...). И, кога еднаш ќе се сфати дека јазикот, за да добие приспособлива и вистинска форма, треба да биде сам од себе обновлив? Јазикот што се стандардизира треба да најде свој идентитет, своја сигурна форма како еден организам, да биде во состојба да еволуира и да се развива останувајќи своевидна* (2007 : 15).

Сосема природно се наметнува прашањето: како „звучи“ Граматиката денеска? Не попусто велиме „звучи“. Се разбира, од лингвистички аспект научното дело на Конески е продолжено, продлабочено, токму онака како што тој посакуваше... Но, како звучат пулсирањата на таа типолошка артерија на самобитноста на македонскиот јазик денеска, имајќи ги предвид предизвиците пред кои е исправен нашиот јазик? Граматиката повторно звучи, можеби повеќе од кога и да е, како песна во која секој збор и секој глас се на вистинското место.

И, на крајот, наместо заклучок, ќе се обидеме да го поставиме основниот предмет на излагањето на едно поширoко рамниште. Каква е врската воопшто меѓу науката и книжевноста? Дали се тие навистина толку спротивставени како што најчесто се мисли или, пак, меѓу нив суштествува некоја врска? Несомнено, станува збор за големи, суштински дилеми. Можеби некому ќе му се чини дека обидот да се говори за нив е неумесен, но сепак, кога ќе се постават во контекст на Конески, имаат смисла и му доликуваат. Без претензија да се даде категоричен одговор на овие прашања, можеме да заклучиме дека делото на Конески во својата севкупност дозволува да се говори за нив како за комплементарии, а не дијаметрални човечки активности кои делат барем два заеднички именитела: интуицијата, за која говоревме, и чувството за ред и логичка поврзаност меѓу нештата. Првиот принцип, иманентен на книжевноста, еве, го пронаоѓаме и во науката. Вториот, именуван од Конески како „архитектонски принцип“, својствен пред сè на ригидниот научен метод, има несомен удел и во книжевната постапка.

Во овој контекст, италијанскиот писател Калвино вели дека неговиот став осцилира меѓу два пола: едниот, на заемно исклучување на книжевноста и науката и другиот, на нивна близина и соработка (1980: 186). За Калвино науката и книжевноста, и покрај разликите, можат да се стимулираат и да се хранат една со друга. Според него, книжевноста има потенцијал да го поттикне научникот, како што впрочем и видовме, и да му да ја даде потребната смелост да предложи екстремни хипотези и да дојде со тоа до посакуваната вистина. Од друга страна, науката може да му помогне на поетот, на писателот давајќи ѝ структура, строеж на неговата мисла. Кога Калвино размислува на оваа тема го има пред себе еден Галилеј во кој суштествуваат и се испреплетуваат двете вокации. Кога Миниси размислува на оваа тема, пред себе го има Данте, автор на *Божесшвенаша комедија*, но и автор на трактатот за италијанскиот народен јазик *De vulgari eloquentia.* Кога ние, сите ние, размислуваме на оваа тема пред нас го имаме Конески.

ЛИТЕРАТУРА:

Андреевски М., П., Вангелов, А., Спасов, Љ., Стаматоски, Т. (редакција) (2002) *Студии и огледи за Конески.* Скопје: Фондација за македонски јазик „Небрегово".

Конески, Б. (1990a) „Еден опит" во *Ликови и теми.* Скопје: Култура. стр. 253-266.

Конески, Б. (1990b) „Архитектонскиот принцип" во *Ликови и теми.* Скопје: Култура. стр. 304-308.

Конески, Б. (1990c) „За македонската литература" во *Ликови и теми.* Скопје: Култура. стр. 243-247.

Миниси, Н. (2007) *Блаже Конески: поет и граматичар / Blaže Koneski: poeta e grammatico.* Скопје: МАНУ.

Миниси, Н. (2001) „Блаже Конески и нормирањето на јазикот". *Утрински весник бр.1022 16.10.2006.*

Стаматоски, Т. (2008) „Длабоко нурнување во македонството". *Утрински весник бр. 2684 13.05.2008.*

Calvino, I. (1980) "Due interviste su scienza e letteratura" in *Una pietra sopra. Discorsi di letteratura e società.* Torino: Einaudi. p. 223-231.

Radica Nikodinovska
Ruska Ivanovska-Naskova

THE POET AND LINGUIST NULLO MINISSI ABOUT THE POET AND LINGUIST BLAŽE KONESKI

(Summary)

In 2007 the Macedonian Academy of Sciences and Arts (MASA) published the book"Blaže Koneski: Poet and Grammarian" written by the prominent Italian linguist, poet, literary critic and associate member of MASA, Nullo Minissi. The aim of this article is to highlight Minissi's idea that the poetic intuition of Koneski played a crucial role in defining his position of the main conc